TOLUNAY, A., 1988., Çal İlçesi Ağaçlandırmaları Nasıl Ortaya Çıktı?, Orman Teknikerleri Dergisi, Yıl:2, Sayı: 20, Ankara.

ÇAL İLÇESİ ÖZEL AĞAÇLANDIRMALARI NASIL ORTAYA ÇIKTI?(1)

Ahmet TOLUNAY(2)
Orman Yüksek Mühendisi

Çal yöresinde ilk ağaçlandırma çalışmalarının başlangıcı 1930'lı yıllara kadar uzanmaktadır. Ülke genelinde ağaç ve orman sevgisini halka aşılamak amacıyla orman haftaları ve ağaç bayramları düzenlenir. Yıllardan beri bu kutlamalar ve bayramlar il, ilçe ve köyler düzeyinde süre gelmektedir. İl ve ilçelerde orman haftasının ve ağaç bayramının nasıl kutlanacağı, kutlama için nelerin yapılacağı önceden tespit edilmekte ve bir kutlama programı hazırlanmaktadır. Bunu il veya ilçe düzeyinde oluşturulan kurullar yapmaktadır. Eğer kurul il düzeyinde ise İl Kamu Ağaçlandırma Kurulu, ilçe düzeyinde ise İlçe Kamu Ağaçlandırma Kurulu adını almakta ve bu kurulların başkanlığını da illerde valiler, ilçelerde ise kaymakamlar yapmaktadır. Orman haftalarında ve ağaç bayramlarında ağaç ve ormanın önemi anlatılmakta, ağaç ve orman hakkında halka ve öğrencilere bilgiler verilmektedir. Ayrıca çeşitli kutlama ve merasimlerde düzenlenmektedir. Bu merasimlerde konuşmalar yapılır, öğrenciler şiirler okur, sonuçta merasime katılanlar toplu halde fidan dikmek suretiyle,orman haftası düzenlenmiş ve ağaç bayramı da kutlanmış olur.

Türkiye genelindeki bu olaylar Çal yöresinde de yaşanmaktadır. Her yıl ağaç bayramları ve orman haftaları kutlanmakta, merasimle fidan dikmek suretiyle kutlamalar bitirilmektedir.

Türkiye genelinde ağaç bayramları ve orman haftaları kutlamalarının amacı orman kurmak değildir, kutlamalar esnasında dikilen fidanlarda orman kurmak amacıyla dikilmezler. Ana gaye, orman ve ağaç sevgisini halka yaymak, ormanın faydalarını anlatmak, orman ve ağaç sevgisini genç dimağlara aşılamak şeklinde belirtilmektedir.

Ağaç bayramlarında dikilen fidanlar ya bir okul bahçesine, ya da her yıl değişik bir köy, kasaba veya ilcenin birkac dekar alanını ağaçlandırmak için dikilir. Hiçbir zaman ağaç bayramlarının üretim için orman kurma yönünde bir amaçları yoktur. Orman haftalarında dikilen fidanlarda sadece tören yapılması için gerekli birer semboller gibidir; küçük alanlarda kalırlar, bakım ve koruma tedbirleride alınmıyorsa gelişmelerini hiçbir zaman sürdüremezler. Ağaç bayramı törenlerine katılıp, fidan dikme çabası gösteren kişiler diktikleri bu fidanların gelişme ve büyümelerini göremeyecekler ve onların gözünde hep fide olarak kalacaktır. Türkiye genelinde bunun örnekleri çoktur.

Fakat Çal bu açıklamalar açısından bir istisnadır. Ağaç bayramları ve orman haftalarında dikilen fidanlar sadece bir merasimlik görev yapmamışlar, bu günün 50 cm. çapına varan ağaçlar şekline bürünmüşlerdir. 1936'dan itibaren başlayan ağaç dikme çabasına ilçe illeri gelenleri ve yöneticileri de büyük ilgi göstermişler, bilhassa ağaç bayramlarıyla halka örnek ve önder olmuşlardır. 1940'larda dikilen sembolik fidanlar koruma ve bakım sayesinde gelişmelerini sürdürmüşler boy gösteren ve fidelik çağından çıkarak ağaçlık çağına ulaşan fidanları Çal yöresi halkı gözleyebilmiştir. Yıllar itibariyle ağaç bayramları ve orman haftalarında dikilen fidanlar 1-2 dekarla kalmamış daha geniş alanlara yayılmıştır. Şu anda üretimde yapılabilen Çal Belediyesi özel ormanı buna örnek olarak gösterilebilir.

1960 yılından sonra Çal yöresinde özel ağaçlandırmaların hızla arttığı gözlenmektedir. Bunun sebebi ormancılığın ve ağaçlandırmanın bazı niteliklerinin halk tarafından kavranması olarak yorumlanmalıdır. Kırsal kesimde yaşayan insanlar ziraatle uğraşırlar ve asıl olarak geçimlerini de bu tür uğraşlarla sağlarlar. Zirai üretim, her yıl gelir getiren bir üretim tarzıdır. Ormancılık üretimi ise 10 ve 10'un katı olan yıllar sonunda gelir getirebilmektedir. Kırsal yorede yaşayan insanın ormancılık üretiminin gelirini kavraması zordur. Zira ormancılık üretimi gelirinin sağlanması için, üretim için gerekli yılların beklenmesi mecburiyeti vardır. Çal halkı, kırsal yöre insanı için kavranabilmesi zor olan bu ormancılık özelliğini kavrayabilmiştir. 1960'lardan sonra özel ağaçlandırma çalışmalarının artma nedeni de budur. Çünkü ilk ağaçlandırma çalışmalarının başladığı 1936 yılından itibaren 24 yıl geçmiş o yıllarda yapılan ağaçlandırmalar ekonomik mal niteliğine dönüşmüştür. Araştırmalarımız esnasında o yıllarda ağaç dikmeyip arazilerini boş bırakan kişilerin "keşke dikseydik, şu anda koca koca ağaçlarımız olacaktı" demeleri ilgi çekicidir.

Çal yöresindeki bu gelişmeler halkta özel ağaçlandırma yapma isteği doğrultusunda bir potansiyel oluşturmuştur. Bu potansiyelin cezalandırılması ve yönlendirilmesinde bir kişinin aktif rol oynadığı da söylenebilir. Bu kişi Ahmet ÇÖKELEZ isimli bir vatandaştır. Alan araştırma objelerinde ilişkiye geçilen gerçek ve tüzel kişiler, bu vatandaşın özel ağaçlandırmaların yapılma-

sında aktif rol oynadığını; ilk çalışmaların bu kişi tarafından başlatıldığını ve kendilerine de örnek olduğunu belirtmektedirler. Çal örneğinde Ahmet ÇÖKELEZ'in oynadığı rol ile Chambrelent adındaki bir mühendisin Fransa'nın güney-batı bölgesinde yapılan ağaçlandırmalarda oynandığı rol arasında Fransa'nın güney-batı bölgesinde tamamen çıplak ve verimsiz 800 bin hektarlık bir sahanın sahil çamıyla ağaçlandırmasını 20 yıl gibi bir sürede gerçekleştirmiştir. Bu ağaçlandırma çalışmalarının finansmanı ise özel bir girişimci tarafından realize edilmiştir.

Çal örneğinde Ahmet ÇÖKELEZ fonksiyonunun, Fransa'nın Chambrelent fonksiyonu ile eş değerde olmayabilir, fakat benzer nitelikler taşıdığı belirtilebilir. Çal örneğinde Ahmet ÇÖKELEZ fonksiyonu, gerçek ve tüzel kişilerde uzun süreç sonucu oluşan ormana ekonomik gözle bakma olgusunun yarattığı ağaçlandırma yapma doğrultusundaki potansiyelin yönlendirmesini sağlamış, gerçek ve tüzel kişilerin bu yöndeki ilgilerinin pratik hayata geçmesinde aktif rol oynamıştır. Çal örneğinde Ahmet ÇÖKELEZ fonksiyonu etkilidir. Fakat bu etki sadece örnek olma ve kişileri yönlendirme şeklinde gözükmektedir.

Çal örneğinin ortaya çıkmasında ve özel ağaçlandırma yapmaya yönelik potansiyelin oluşmasında; gerek orman ve ağacın ekonomik gözle bakılması ve gerekse kişilerde oluşan ağaçlandırma yapmaya yönelik potansiyelin bir kişi tarafından yönlendirilmesi kadar, özel ağaçlandırma yapılan alanların nitelikleri de etkili olmuştur. Çal kelime anlamıyla kıraç ve bozkır alan anlamına gelmektedir. Özel ağaçlandırma yapılan alanların niteliklerideki bu anlamla eşdeğerdedir. Alan araştırmalarında, özel ağaçlandırma yapılan sahalar ekolojik faktörler (fizyografik, edofik, klimatik ve biyotik) açısından gözlem ve analize tabi tutulmuştur. Bu gözlem ve analizlerden çıkan sonuçlar özel ağaçlandırma çalışmalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayacak cinstendir.

Çal yöresinde özel ağaçlandırma yapılan alanlarda, toprakları tüketircesine etkileyen çok güçlü bir erozyon vardır. Toprakların büyük bir bölümü hafif ya da ileri derecede erozyon zararı ile karşı karşıyadır. Özel ağaçlandırma yapılan sahalar yeterince bitki örtüsünden yoksundur. Bu durum su ve rüzgâr erozyununu hızlandıran bir etken olmaktadır. Yağışlar doğrudan toprağın üzerine düşmekte bilhassa yağmurun dövme etkisi, yüzeysel akışa yol açmaktadır. Sonuçta zaten sığ olan toprak tabakası erozyonla akıp gitmekte, taşlı bir arazi üst yapısı oluşmakta, hatta anakaya bile ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde bir görünüm kazanan araziler hiçbir kullanım alanına konu olamamaktadır. Tarımsal üretim için kullanılamamakta; çünkü bu nitelikteki arazilerde (eğim, sığ ve taşlı toprak yapısı vs) tarımsal toprak işleme yöntemlerinin kullanılması güçtür. Ayrıca arazi klasifikasyonu açısından da, tarımsal üretim alanı değildirler. Bu arazilerin mera olarakta kullanımı güçtür, zira otsu bitkilerin yetişebileceği toprak elverişli değildir, mera bitkilerinin dağılımı ve miktarı da yetersizdir. Mera olarak kullanılan alanlarda hayvanlar beslenmekte yarı açyarı tok dolaşmaktadır. İşte bu nitelikleri arazilerin sahibi olan gerçek kişiler ağaçlandırma yolunu seçmişler ve arazilerini bu amaçla değerlendirme uğraşısına girmişlerdir. Aynı durum tüzel kişiliğe haiz (köy ve belediye tüzel kişilikleri) arazilerde de vardır. Tüzel kişilerde arazilerini ağaçlandırma yoluyla değerlendirme yolunu seçmişlerdir.

Dikilen ağaç türününde Çal yöresinde özel ağaçlandırma çalışmalarının yapılması ve artmasında etkili olduğu belirtilebilir. Gerçek ve tüzel kişiler yaptıkları ağaçlandırmalarda genelde kızılçam (pinus brutia) kullanmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu doğal ağaç türlerinden biri olan kızılçam hızlı bir gelişme gösteren tür olması, nedeniyle kısa zamanda ekonomik nitelikte ürün verebilmektedir. Ağaçlandırmalarda da bu türün kullanılması, özel ağaçlandırmaları daha cazip hale getirmektedir. Zira ağaçlandırma yapan gerçek ve tüzel kişiler hızlı gelişen bu ağaç türüyle, ekonomik nitelikte mal üreteceklerine inanmışlardır.

Gerçek ve tüzel kişilerin ağaçlandırma yapmasına zemin hazırlayan diğer bir husus ise ağaçlandırma maliyetidir. Çal yöresinde 1 ha. sahanın maliyeti 20.000 ila 50.000 Tl arasında değişmektedir. Maliyetin bu kadar düşük olması gerekçesi ağaçlandırma yapan kişilerin kendi işgüçlerini kullanmasıdır. Devlet ormanı açıklığından ve hazine arazisinden 1 ha (10 dekar) sahayı tevzii ve temlik ettiren kişi 1985 maliyetleriyle bu ağaçlandırmayı yapabilmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda açıkladığımız gerçeklerle Çal yöresindeki gerçek ve tüzel kişiler ağaçlandırma yapmayı ve orman kurmayı benimsemişlerdir. Alan araştırma objelerinde gerçek ve tüzel kişilere "Hayvancılık, ormancılık, ziraat, bunlardan hangisini istersiniz?" şeklinde soru yöneltildiğinde Çal yöresi kırsal halkı "çam" istiyoruz diyebilmiştir.

1- Bu yazı İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanmış ihtisas tezinden bir alıntıdır.
2- 1985, İ.Ü. Orman Fakültesi
1987, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.